

Καθημερινή

Η περίπτωση της Αστυπάλαιας

Η διατήρηση της φυσιογνωμίας των παραδοσιακών οικισμών στον ελληνικό χώρο, αποτελεί βασικό αίτημα της σύγχρονης κοινωνίας που αναζητεί επιτακτικά τη διατήρηση της ποιότητας ζωής και των αισθητικών αξιών που προσφέρουν. Προς την κατεύθυνση αυτή, ένα από τα βασικά εργαλεία για τη διατήρηση της ταυτότητας των παραδοσιακών οικισμών είναι και η διατήρηση των ορίων τους και της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ του φυσικού και δομημένου χώρου.

Πρόσφατο, όμως, θέμα που δημιουργήθηκε στον παραδοσιακό οικισμό της Χώρας της Αστυπάλαιας, οδηγεί στη διαπίστωση ότι συχνά η πολύ σημαντική αυτή απόφαση που πρέπει να λαμβάνεται από τους αρμόδιους φορείς, με απόλυτη συνείδηση της ευθύνης τους και με διεπιστημονικά κριτήρια επηρεάζεται από πιέσεις ιδιωτικού συμφέροντος. Πιέσεις που αποσκοπούν στην επέκταση των ορίων δόμησης γύρω

από τον οικισμό της Χώρας - που έχει αναπτυχθεί σε ένα απρόβλεπτο ύψωμα γύρω από το μεσαιωνικό κάστρο. Πρόκειται για μια περιοχή σημαντικών αρχαιολογικών ευρημάτων που έχει χαρακτηριστεί ζώνη αδόμητη για την αποτελεσματικότερη προστασία και ανάδειξη των κρηυγμένων αρχαιολογικών χώρων, η οποία παράλληλα λειτουργεί ως ζώνη προστασίας και ανάδειξης της δομής και της φυσιογνωμίας του συγκεκριμένου οικισμού και του κάστρου.

Αν οι αρμόδιες υπηρεσίες υποχωρήσουν στις ασκούμενες πιέσεις, είναι απόλυτα βέβαιο και αποδεδειγμένο από άλλες περιπτώσεις στον ελληνικό χώρο, πως οποιαδήποτε δόμηση, έστω και με χαμηλό συντελεστή στο ευαίσθητο αυτό σημείο, θα αλλοιώσει τη μορφή του παραδοσιακού οικισμού και τη διαμορφωμένη σχέση του με το κάστρο, ενώ παράλληλα θα οξύνει το πρόβλημα κυκλοφορίας και στάθμευσης των κατοίκων του.

Ελπίδα όλων όσων ασχολούμαστε με την εκπαίδευση νέων μηχανικών σε ζητήματα «Προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς» είναι πως κάποτε οι αποφάσεις της Πολιτείας θα αποκτήσουν την απαραίτητη συνέπεια και σταθερότητα και πως θα εφαρμοστεί και στην Ελλάδα μια αντίστοιχη, με την ισχύουσα στον ευρωπαϊκό χώρο, πολιτική προστασίας των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και μία σωστή σχέση πολίτη και δημόσιων υπηρεσιών.

ΕΛΕΝΗ ΜΑΪΣΤΡΟΥ

Αρχιτέκτων

Αν. καθηγήτρια ΕΜΠ

Αθήνα

Παρακαλούνται οι επιστολογράφοι μας να αναγράφουν το πλήρωνό τους στην επιστολή τους, για αποκλειστική χρήση από την «Καθημερινή», έτσι ώστε σε περίπτωση ανάγκης να επικοινωνούμε μαζί τους.

27.9.05

Σχέση υπηρεσιών – πολιτών στην προστασία των παραδοσιακών οικισμών

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ

της **ΕΛΕΝΗΣ ΜΑΪΣΤΡΟΥ***

Το κείμενο που ακολουθεί έχει στόχο του να θίξει το πρόβλημα της παρέμβασης που γίνεται από ιδιωτικά οικονομικά συμφέροντα στις εισηγήσεις και αποφάσεις των δημόσιων υπηρεσιών στον τομέα της προστασίας του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Το παράδειγμα που αναφέρεται θίγει παράλληλα και το σημαντικό ζήτημα του καθορισμού ορίων δόμησης στους παραδοσιακούς οικισμούς.

Είναι γνωστή η τάλαιπωρία μηχανικών και ι-διοκτητών που προκύπτει από την εμπλοκή πολλών αρμόδιων δημόσιων φορέων στο ζήτημα της προστασίας των παραδοσιακών οικισμών και οι αντιφατικές ορισμένες φορές αποφάσεις τους. Ίσως, όμως, είναι λιγότερο γνωστό το αντίστροφο πρόβλημα που αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια, που αφορά την προσπάθεια ανατροπής νομοθετημένων μέτρων προστασίας κάτω από την πίεση ιδιωτικών συμφερόντων, με τη συνδρομή εξωυπηρεσιακών παραγόντων, αντίθετα με τις αιτιολογημένες εισηγήσεις των αρμόδιων υπηρεσιών και όχι μέσα από επιστημονικά κριτήρια.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, που εικονογραφεί το παραπάνω πρόβλημα, αποτελεί πρόσφατο θέμα που δημιουργήθηκε στον παραδοσιακό οικισμό της Χώρας της Αστυπάλαιας.

Το σημερινό όριο του οικισμού θεσμοθετήθηκε σχετικά πρόσφατα με το ΦΕΚ 1119Δ/94 και ως προς το τμήμα του που περιβάλλει τον παραδοσιακό οικισμό που αναπτύσσεται γύρω από το Κάστρο ακολουθεί τον πυκνοδομημένο και συνεκτικό ιστό του οικισμού που καταλήγει σε μία ισοϋψή καμπύλη που περιβάλλει το λόφο. Η επέκταση του οικισμού έχει οριστεί σε περιοχή που δε θίγει τη χαρακτηριστική μορφή και εικόνα του παραδοσιακού οικισμού και τη σχέση του με το μεσαιωνικό Κά-

στρο, με τη θλιβερή εξαίρεση μικρού τμήματος το οποίο δυστυχώς εδώ και αρκετά χρόνια έχει ενταχθεί στα όρια του οικισμού, παρότι περιλαμβάνει περιοχή αρχαιολογικών ευρημάτων και βρίσκεται πέραν του παραδοσιακού ιστού. Γύρω από το νομοθετημένο όριο έχει θεσμοθετηθεί με το ΦΕΚ 1368Β/99 ζώνη αδόμητη, απόλυτης προστασίας, για την αποτελεσματικότερη προστασία και ανάδειξη των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων με το ΦΕΚ 704Β/99, η οποία παράλληλα λειτουργεί ως ζώνη προστασίας και ανάδειξης της δομής και της φυσιογνωμίας του συγκεκριμένου οικισμού.

Σήμερα ενώ η εκ νέου επέκταση των ορίων δεν αιτιολογείται -δεδομένου ότι ένα μεγάλο τμήμα της εντός οικισμού περιοχής είναι ακόμη αδόμητο και παράλληλα η οικιστική και τουριστική ανάπτυξη εξυπηρετείται και σε άλλους μικρότερους οικισμούς σε κοντινή απόσταση- η διατήρηση του θεσμοθετημένου ορίου απειλείται κάτω από πιέσεις καθαρά ιδιωτικού συμφέροντος. Οι πιέσεις αποσκοπούν στον αποχαρακτηρισμό τμήματος της ζώνης απόλυτης προστασίας, που περιβάλλει τον οικισμό, με στόχο την εν συνεχεία πίεση για επέκταση του ορίου δόμησης. Στο συγκεκριμένο τμήμα πρόσφατες ανασκαφές αποκάλυψαν -ως ήταν αναμενόμενο- και αρχαιολογικά ευρήματα.

Αν οι αρμόδιες υπηρεσίες υποχωρήσουν στις ασκούμενες πιέσεις, είναι απόλυτα βέβαιο και αποδεδειγμένο από άλλες περιπτώσεις στον ελληνικό χώρο, πως οποιαδήποτε δόμηση, έστω και με χαμηλό συντελεστή στο ευαίσθητο αυτό σημείο, θα αλλοιώσει τη μορφή του παραδοσιακού οικισμού και τη διαμορφω-

μένη σχέση του με το Κάστρο. Οι μέχρι σήμερα εισηγήσεις των αρμόδιων υπηρεσιών και οι αντίστοιχες νομοθετικές ρυθμίσεις για τον οικισμό της Χώρας, αιτιολογούν τα παραπάνω.

Αλλά και από μία σύντομη ανασκόπηση στην αντιμετώπιση παρόμοιων θεμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο, προκύπτει ότι η διατήρηση των ορίων των παραδοσιακών οικισμών αποτελεί βασική προϋπόθεση για την προστασία της μορφής και δομής τους και οι επεκτάσεις πραγματοποιούνται κατόπιν ειδικών μελετών και μόνον αν αποδεδειγμένα προκύπτει η ανάγκη τους για λόγους δημόσιου συμφέροντος. Εξάλλου τα νομοθετημένα μέτρα προστασίας, καθώς και οι πολεοδομικές ρυθμίσεις, γίνονται απόλυτα σεβαστές από τους κατοίκους.

Στην περίπτωση του παραδοσιακού οικισμού της Αστυπάλαιας, αλλά και σε όλες τις αντίστοιχες περιπτώσεις που δυστυχώς είναι αρκετές, οι αρμόδιες υπηρεσίες και η πολιτική εξουσία θα πρέπει να επιδείξουν επιστημονική συνέπεια και σταθερότητα αποφάσεων, χωρίς να υποκύπτουν σε ιδιωτικά συμφέροντα και πιέσεις. Τότε μόνον θα αποκτήσουμε και στην Ελλάδα μία αντίστοιχη με την ισχύουσα στον ευρωπαϊκό χώρο πολιτική προστασίας και ανάπτυξης του δομημένου χώρου και μία σωστή σχέση πολίτη και δημόσιων υπηρεσιών.

Με τη διαμορφωμένη σήμερα πρακτική, όσοι ασχολούμαστε με την εκπαίδευση νέων μηχανικών σε ζητήματα «Προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς» αισθανόμαστε μία απέραντη θλίψη γιατί διδάσκουμε τις διεθνώς επικυρωμένες επιστημονικές θεωρίες και πρακτικές, οι οποίες όμως στον ελληνικό χώρο τις περισσότερες φορές είτε εφαρμόζονται ελλιπώς, είτε υφίστανται συνεχείς ανατροπές. ■

* Αρχιτέκτονας – αναπληρώτρια καθηγήτρια ΕΜΠ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΟΥΣ.

Η περίπτωση της Αστυπάλαιας.

Ο καθορισμός των ορίων δόμησης των παραδοσιακών οικισμών, αποτελεί βασικό μέτρο για τη διατήρηση της ταυτότητάς τους αφενός και για την ανάπτυξη τους αφετέρου. Συναρτάται άμεσα με τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξής τους, τη δομή τους και τη γενική τους εικόνα, που είναι άμεσα συσχετισμένη με το ανάγλυφο του χώρου ανάπτυξής τους και τα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος, ενίοτε δε συναρτάται και με αρχαιολογικά δεδομένα, όπως ανασκαφικά ευρήματα, ζώνη προστασίας σημαντικών μνημείων κλπ. Παράλληλα, ο καθορισμός των ορίων δόμησης των οικισμών πρέπει να ελέγχεται και μέσα από πολεοδομικές παραμέτρους, όπως η προβλεπόμενη αύξηση του μόνιμου πληθυσμού, οι εμφανιζόμενες τάσεις οικιστικής ανάπτυξης η δυνατότητα του παραδοσιακού ιστού να δεχθεί κυκλοφοριακές φορτίσεις η δυνατότητα του χώρου να δεχθεί τις απαραίτητες υποδομές, τα χαρακτηριστικά της νέας δόμησης κλπ. Η επιλογή της περιοχής επέκτασης, για όλους τους παραπάνω λόγους, αποτελεί σημαντική απόφαση που πρέπει να λαμβάνεται με βάση πολυεπιστημονικά κριτήρια.

Σήμερα ο καθορισμός των ορίων επέκτασης για τους παραδοσιακούς οικισμούς πραγματοποιείται με βάση απόφαση του υπουργού ΠΕΧΩΔΕ αλλά επηρεάζεται άμεσα σε πολλές περιπτώσεις από αποφάσεις του υπουργού Πολιτισμού, για περιοχές που λειτουργούν ως ζώνες προστασίας η/και ανάδειξης μνημείων ή αρχαιολογικών χώρων. Δυστυχώς όμως συχνά, ο καθορισμός των ορίων επηρεάζεται από την πίεση ιδιωτικών συμφερόντων και χωρίς την διαμεσολάβηση και τον έλεγχο όλων των κριτηρίων που αναφέρονται πιο πάνω. Τα αποτελέσματα είναι καταστροφικά τόσο για το δομημένο παραδοσιακό όσο και για το φυσικό περιβάλλον, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τους παραδοσιακούς οικισμούς της Χώρας της Πάρου, της Μυκόνου, αλλά και αρκετών άλλων.

Πρόσφατο θέμα που δημιουργήθηκε στον παραδοσιακό οικισμό της Χώρας της Αστυπάλαιας, εικονογραφεί το παραπάνω πρόβλημα.

Το σημερινό όριο του οικισμού ως προς το τμήμα του που περιβάλλει τον παραδοσιακό οικισμό -ο οποίος έχει αναπτυχθεί γύρω από το μεσαιωνικό Κάστρο- ακολουθεί τον πυκνοδομημένο και συνεκτικό ιστό του οικισμού που καταλήγει σε μία ισούψή καμπύλη που περιβάλλει το λόφο, με τη θλιβερή εξαίρεση μικρού τμήματος το οποίο εδώ και αρκετά χρόνια έχει ενταχθεί στα όρια του οικισμού, παρότι περιλαμβάνει και περιοχή σημαντικών αρχαιολογικών ευρημάτων και βρίσκεται πέραν του παραδοσιακού ιστού. Γύρω από το νομοθετημένο όριο έχει θεσμοθετηθεί ζώνη αδόμητη, απόλυτης προστασίας για την αποτελεσματικότερη προστασία και ανάδειξη των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων η

οποία παράλληλα λειτουργεί ως ζώνη προστασίας και ανάδειξης της δομής και της φυσιογνωμίας του συγκεκριμένου οικισμού και του Κάστρου.

Σήμερα ενώ η εκ νέου επέκταση των ορίων δεν αιτιολογείται -δεδομένου ότι ένα μεγάλο τμήμα της εντός των ορίων δόμησης περιοχής είναι ακόμη αδόμητο και παράλληλα η οικιστική και τουριστική ανάπτυξη εξυπηρετείται και σε άλλους μικρότερους οικισμούς σε κοντινή απόσταση- η διατήρηση του θεσμοθετημένου ορίου απειλείται κάτω από πιέσεις καθαρά ιδιωτικού συμφέροντος. Οι πιέσεις αποσκοπούν στον αποχαρακτηρισμό τμήματος της ζώνης απόλυτης προστασίας, που περιβάλλει τον οικισμό, με στόχο την εν συνεχεία πίεση για επέκταση του ορίου δόμησης. Στο συγκεκριμένο τμήμα πρόσφατες ανασκαφές αποκάλυψαν -ως ήταν αναμενόμενο- και αρχαιολογικά ευρήματα.

Αν οι αρμόδιες υπηρεσίες υποχωρήσουν στις ασκούμενες πιέσεις, είναι απόλυτα βέβαιο και αποδεδειγμένο από άλλες περιπτώσεις στον ελληνικό χώρο, πως οποιαδήποτε δόμηση έστω και με χαμηλό συντελεστή στο ευαίσθητο αυτό σημείο, θα αλλοιώσει τη μορφή του παραδοσιακού οικισμού και τη διαμορφωμένη σχέση του με το Κάστρο ενώ παράλληλα θα οξύνει το πρόβλημα κυκλοφορίας και στάθμευσης των κατοίκων που σε μεγάλο βαθμό εξυπηρετούνται από τον περιφερειακό δακτύλιο του οικισμού που με το μικρό του πλάτος έχει περιορισμένη δυνατότητα εξυπηρέτησης κινήσεων αυτοκινήτων.

Στην περίπτωση του παραδοσιακού οικισμού της Αστυπάλαιας, αλλά και σε όλες τις αντίστοιχες περιπτώσεις που δυστυχώς είναι αρκετές, οι αρμόδιες υπηρεσίες και η πολιτική εξουσία θα πρέπει να επιδείξουν επιστημονική συνέπεια και σταθερότητα αποφάσεων, χωρίς να υποκύπτουν σε ιδιωτικά συμφέροντα και πιέσεις. Τότε μόνον θα αποκτήσουμε και στην Ελλάδα μία αντίστοιχη με την ισχύουσα στον ευρωπαϊκό χώρο πολιτική προστασίας και ανάπτυξης του δομημένου χώρου και μία σωστή σχέση πολίτη και δημόσιων υπηρεσιών.

Με τη διαμορφωμένη σήμερα πρακτική, όσοι ασχολούμαστε με την εκπαίδευση νέων μηχανικών σε ζητήματα «Προστασίας της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς» αισθανόμαστε μία απέραντη θλίψη γιατί διδάσκουμε τις διεθνώς επικυρωμένες επιστημονικές θεωρίες και πρακτικές, οι οποίες όμως στον ελληνικό χώρο τις περισσότερες φορές είτε εφαρμόζονται ελλιπώς, είτε υφίστανται συνεχείς ανατροπές.

ΕΛΕΝΗ ΜΑΪΣΤΡΟΥ

Αρχιτέκτων

Αν. καθηγήτρια Ε.Μ.Π